

tium, quod per ea argumentationi inducitur, redeat ad mutationem suppositionis, vel multiplicationem terminorum. Confer summulistas.

SECTIO II^a

PHILOSOPHIA CRITICA

Spectato scopo logicae, qui est instruere mentem ad assecutionem veritatis, non satis est normas tradidisse quibus servatis rectitudo operationum mentis existit. Fieri enim potest ut operatio sit recta, nec tamen veritas obtineatur; ut in iis syllogismis liquet, in quibus consequentia est bona, et consequens falsum. Dialectica scilicet non docet quae sint vera principia, circa quae operari oporteat, sed ea iam cognita supponit. Necesse est igitur ut praeter leges dialecticas, aliae normae a logica tradantur, quibus instructa mens non solum recte operetur, sed recta sua operatione veritatem assequatur. Cum vero logica normas tradere debeat pro omnibus scientiis, hae universalissimae esse debent, eoque redeunt ut aperiantur fontes, ex quibus mens veritates haurire potest, et criteria ostendantur, quibus veritas ex his fontibus hausta certissime manifestatur.

Huc itaque spectat haec altera pars Logicae, quae definiri potest: *scientia, quae fontes et criteria humanarum cognitionum explicans et demonstrans, normam menti praebet, qua veritatem certissime assequatur.* Hinc liquet cur *logica critica* appelletur; nam $\rho\epsilon\iota\sigma\iota\upsilon$ instituit rationis, non dubitando quidem, nec se veluti iudicem constituens rationis; sed tum explicando, tum defendendo, tum etiam demonstrando. Potest etiam appellari *philosophia fundamentalis*; nam fundamenta investigat, et explicat totius philosophiae.

Eam ex ordine tradere volentes, assecutionis veritatis, seu certitudinis possibilitatem, immo existentiam vindicabimus; tum fontes aperiemus, ex quibus verae notitiae colligi possunt, ac media ostendemus quibus illas amplificare licet; deinde criteria indicabimus veritatis; ac tandem de fructu cognitionum hoc modo comparatarum praecipua explicabimus.

CAPUT I.

De Certitudine

THESIS I^a

I Certitudo est firmitas adhaesionis intellectualis veritati perceptae: II a qua eadem determinatur. III Haec certitudo licet formaliter sit subiectiva, causaliter tamen est obiectiva: IV distinguenda tamen ab ea, quae est formaliter obiectiva. V Consequitur porro tantundem esse quaerere utrum possibilis sit assecutio veritatis, ac quaerere utrum sit possibilis certitudo.

DECLARATIO I PARTIS. Cum intellectus aliquibus ideis instructus comparat aliquid tanquam praedicatum cum aliquo tanquam subiecto, triplici in statu reperiri potest. *Status* profecto est modus quidam se habendi ex se perennis, seu stabilis; et ex tribus, qui describentur, unus est certe huiusmodi, ceteri autem improprie dicuntur status, quatenus sunt quidam modi se habendi intellectus; solent nihilominus connumerari cum eo, qui est vere status.

Iamvero 1° fieri potest, ut supradicta existente conditione, intellectus haereat anceps ita, ut in neutram partem contradictionis inclinari assensu suo possit; et status dicitur *dubii*, quod definitur: *Suspensio iudicii inter utramque partem contradictionis.* Dubium autem duplex distingui so-

let, *negativum*, et *positivum*. *Negativum* dicitur, cum ex neutra parte rationes ad iudicandum occurrunt, vel sunt levissimae; et huiusmodi dubium suo nomine vocandum esset *ignorantia*; sic enim quaerenti ex. g. *an stellae sint pares, vel impares*, respondemus simpliciter nos ignorare. Verum itaque dubium est *dubium positivum*, cum ex utraque parte rationes quaedam adsunt, quae plus minus, aut ex aequo intellectum in suam partem inclinant.

Adverte tamen cum huiusmodi statu mentis, qui est dubium consistere posse, imo debere, dummodo mens reflexione utatur, iudicium certum tum de ipsa re, quod nempe dubia seu incerta sit, tum de ipso statu mentis, quod nimirum ea dubitet.

Fieri 2° potest ut intellectus ita assentiatur alteri parti contradictionis, ut nulla pulsetur formidine de veritate oppositae; quod quidem contingit, cum ea motiva apprehendit, quae rei apprehensae necessitatem ostendunt: et hic status, qui vere *status* est, dicitur *Certitudo*. Itaque certitudo supponit cognitionem intellectus, qua res percipitur, est enim assensus facultatis cognoscentis in rem cognitam: et supponit cognitionem talem, ut non sit amplius dubitandi locus. Ex quo patet definitio in thesi proposita.

Corollarium. Ergo certitudo non ad primam, sed ad alteram mentis operationem, hoc est iudicium spectat, quod consistit in mentis assensu rei perceptae.

Tertius est quidam status veluti medius dubitationem inter et certitudinem. *Opinio* dicitur a S. Thoma (I. p. q. LXXIX a. 9. ad I^{am}) « actus intellectus, qui fertur in unam partem contradictionis cum formidine alterius ». Cuius actus determinatio ab electione voluntaria procedit (II^a II^{ae} q. I. a. 4) « Alio modo intellectus assentit alicui, non quia sufficienter moveatur ab obiecto proprio; sed per quandam electionem voluntarie declinans in unam partem magis quam in aliam: et si quidem hoc sit cum dubitatione, et formidine alterius, erit *opinio*: si autem sit cum certitudine absque formidine, erit *fides* ». Porro huiusmodi voluntaria electio debilis est et imperfecta. (ibid. q. II. a. 9. ad 2).

« Opinio non habet firmum assensum; est enim quiddam debile et infirmum, secundum Philosophum I. Post tex. 44; unde non videtur procedere ex perfecta voluntate » Itaque opinio ex tribus elementis coalescit, duobus nempe actibus intellectus, et uno voluntatis. Ex illis alter est formido, h. e. iudicium quoddam quod altera pars possit esse vera: alter est assensus infirmus in alteram partem: actus vero voluntatis est electio imperfecta inclinans intellectum ad assensum. Scilicet cum sententia aliqua est probabiliter vera, multoque magis si est admodum probabiliter vera, potest voluntas assensum in eius veritatem imperare: quia autem dubium est ne sit ipsa falsa, et ipsi opposita sit vera, quod dubium voluntas nequit impedire; fit ut imperium voluntatis, cum nulla inordinata passione ducitur, sit ex se debile, debilisque assensus intellectus.

Opinionis nomen, quod actum intellectus designat, transfertur ad eiusdem obiectum, h. e. sententiam probabilem, quae opinio dicitur. Interdum tamen nomen opinionis latissime sumitur pro quavis sententia, vel iudicio intellectus, diciturque opinio probabilis, opinio certa etc.

Ex dictis constat 1° opinionem differre a dubio, et a certitudine. Differt a *dubio*; quia in opinione est quidam assensus in rem tamquam veram, qui deest in dubio. Differt a *statu certitudinis*; quia habetur in illa *formido erroris*, et *infirmitas* assensus; in certitudine autem nulla est formido erroris, firmusque est assensus.

Constat 2° distinguendam esse opinionem modo descriptam ab eo statu mentis, in quo quis dicitur legitime sequi opinionem probabilem. In hoc enim statu praeter opinionem, seu iudicium infirmum intellectus, habetur iudicium certum reflexum, quod liceat agere secundum opinionem probabilem: dicitur tamen agens sequi opinionem, seu sententiam probabilem, quia quamvis agat cum certitudine rectae operationis propter principium reflexum, tamen eius actio conformatur illi sententiae, quae est tantum probabilis.

Circa dicta de opinione difficultas esse potest quoad illum *assensum infirmum* intellectus; et 1° an sit possibi-

lis, 2° an reapse detur. Sane ad primum quod spectat, assensus ille dicitur determinari a voluntate: voluntas vero non supponitur inordinate agere; neque enim opinio est per se actus inordinatus: quocirca voluntas flectit mentem ad assensum secundum dictamen rationis. At ratio quomodo docere potest assentiendum esse illi, quod non videt esse verum, et formidat ne sit falsum? Respondetur quod ratio obiecta valeret, si nullus esse posset assensus nisi certus; verum quia assensus capax est graduum, potest esse assensus quoque infirmus respondens veritati apparenti: qui assensus virtualiter hypotheticus est, nisi nempe constet veritas oppositi.

Quoad secundum videtur, quod in opinante hi actus reperiantur, 1° dubium positivum de utriusque partis veritate, 2° iudicium certum quod utraque pars sit probabilis, et frequenter alterutra probabilior, 3° cum usus alterutrius sententiae homini necessarius est, voluntas vel indifferens est ad utramque, vel inclinatur potius in unam, quam in aliam, 4° iudicium certum reflexum, licere sequi opinionem probabilem: atqui in his omnibus non reperitur ex parte intellectus nisi aut dubium, aut certitudo: ergo ille assensus infirmus reapse non habet locum. Respondemus quod non raro forte ita res se habet; in qua hypothesi tamen homines dicuntur opinari, quia non ipsa veritas rei sed probabilitas veritatis certa est: verum cum sit possibilis ille assensus infirmus, et a philosophis communiter admittatur, non est cur ipsum negemus subinde contingere.

Ab opinione distinguenda est *Suspicio*. *Suspiciari* dicitur intellectus, cum aliquo levi signo tenetur ne uni parti firmum assensum praebeat, in quam tamen magis inclinatur. (Cf. II^{am} II^{ae} q. II. a. 1.). *Suspicio* scilicet non est assensus aliquis, sed est apprehensio quaedam, levis quidem, motivi, quo firma adhaesio ad oppositum impeditur.

DECLARATIO II PARTIS. Hanc alteram partem statuimus, ut evitetur aequivocatio, quae certitudinis nomini subesse potest. Solent enim homines aliquando adhaerere firmiter etiam falsis, certosque se profiteri de iis, quae sunt mani-

festi errores. Distinguenda ergo est duplex firmitas assensus. Prima, cuius ratio est aliquid realiter obiectivum, ipsaque res percepta, sive in se, sive in alio; altera, cuius ratio non est aliquid obiectivum, nisi apparenter, reapse autem est aliquis influxus voluntatis, cui intellectus subest quoad exercitium actus. Iam vero haec firmitas, cuius ratio est tantum electio, seu imperium voluntatis, non est veri nominis certitudo, quia non oritur ex vera cognitione, nec est immutabilis; nam a voluntate pendet: atque de hac non loquimur modo. Prima autem est proprie certitudo mentis, quia est firmitas ex vera cognitione orta, et est immutabilis, quemadmodum immutabilis est veritas cognita: porro de hac loquimur.

DEMONSTRATIO III PARTIS. Subiectivum formaliter est, quod sua realitate subiecto ipsi cogitanti inhaeret: firmitas autem assensus inest sua realitate ipsi intellectui, sicut assensus, cuius est modus; ergo haec certitudo est *formaliter subiectiva*. Quia vero ea determinatur ab ipso obiecto, hoc est a veritate percepta, hinc, spectata ratione eius determinante, dici debet obiectiva; *causaliter* scilicet est *obiectiva*.

DECLARATIO IV. PARTIS. Sicut dicimus nostras cognitiones certas, ita solemus quoque dicere res certas. Certitudo vero, quae rebus cognitis tribuitur, inest ipsis rebus; est enim ipsa veritas rei suis instructa motivis, quae, si cognoscantur, possunt determinare certitudinem subiectivam; quatenus ostendunt rem aliter esse non posse, sive esse necessariam. Definiri ergo potest *necessitas rei*, sive *enunciabilis*. *Necessitas*, inquam, *rei*, sive *absoluta*, sive *hypothetica*. *Hypothetica* est, cum res nequit se habere aliter ac enunciatur, facta aliqua suppositione; *absoluta* est, cum res nequit aliter se habere, facta quavis suppositione, sive, quod idem est, extra quamvis suppositionem. *Rei*, sive *enunciabilis*; nam omnis res affirmari, sive negari potest, ideoque propositione sive enunciaticne efferri. Haec igitur *necessitas rei* insignitur nomine *certitudinis*, quia est id quod cognoscimus, cum certitudinem subiectivam habemus; atque est id quod nostram certitudinem determinat. Haec est *certitudo*

formaliter obiectiva, quae eadem semper est, sive cognoscatur res ab intellectu, sive non cognoscatur; non enim pendet ab intellectu. Cum vero actu intellectui manifestatur, dicitur proprio nomine *evidentia*.

DEMONSTRATIO V. PARTIS. Cum quaestio fit, an possit intellectus assequi veritatem, quaeritur reapse an intellectus possit ita res cognoscere, ut remoto dubio, et formidine erroris, valeat discernere verum a falso, et in possessione veri quiescere: atqui id perinde est ac obtinere certitudinem, ergo.

THESIS II^a

I Certitudinem philosophicam mens obtinet, cum veritatis fundamenta seu motiva, quae hominibus natura suppeditat, distincte et plene expendit: quae II certitudo philosophica non re sed modo differt a vulgari, seu communi hominum certitudine. III Merito autem philosophus certitudinis ipsius possibilitatem, et existentiam ante omnia declarat et vindicat.

DECLARATIO I. PARTIS. Certitudo oritur ex notitia motivorum veritatis. Ratione habita perfectionis eius, distinguitur in *vulgarem*, et *philosophicam*. Si spectetur *subiectum*, cui inest certitudo; *vulgaris* est communis omnibus: *philosophica* propria est quorundam, qui scilicet accuratae reflexioni dant operam; et idcirco vocantur philosophi. Si spectetur *obiectum*, circa quod versatur certitudo: *vulgaris* attingit ea, quae facile cognoscuntur, atque necessaria sunt humanae vitae: *philosophica* versatur in his, et praeterea in aliis penitioribus. Si *principium* utriusque consideres, comparatione instituta quoad eas res, quas utraque attingit (in ceteris enim comparatio institui nequit): *vulgaris* certitudo est ea, quam quisque absque speciali studio sibi comparat, vel comparare potest, ope luminis intellectualis cuique naturaliter inditi. *Philosophica* est ea, quae oritur ex accurata reflexione completa motivorum. Dicimus reflexionem *completam*; quia et certitudini vulgari competit reflexio aliqua, eaque plus minus distincta. *Completa* autem reflexio

eo redit, ut motiva, quibus innitur certitudo, ita distincte concipiantur, ut plene explicari possint, et vindicari. Si sit reflexio nondum completa, sed tamen distincta, plusquam communiter esse solet, erit aliquid medium: sunt enim et *philosophi vulgares*.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Iam vero dicimus 1° vulgarem certitudinem esse veram certitudinem: h. e. dari certitudinem vulgarem. Non dicimus, quod in omnibus, quae homines tenent, vulgari modo rerum cognitiones acquirentes, sit certitudo; sed quod in pluribus sit, aut saltem esse possit. Sane *a)* id ex ipsis rerum cognoscibilium naturis patet: plures enim sunt veritates, quae facili negotio intelliguntur evidenter; ut prima principia, eorumque consecutiones immediatae, tum res in facto positae, etc. *b)* Id experientia quoque constat: plures enim homines carent reflexione philosophica, et tamen de multis rebus certitudinem habent, non caecam, sed rationalem, h. e. certi sunt, quia vident ita esse iudicandum. *c)* Idem evidens fit ex ipsa natura certitudinis. Haec enim ut habeatur, satis est quod videatur motivum exigens assensum veritati; etsi nec videantur omnia motiva eiusdem, nec videatur nexus eius cum aliis veritatibus, eaeque ignorentur: ex quo fit ut veritas non plane cognoscatur, nec possint omnes difficultates expediri. Quod autem illud satis sit, probatur ex eo, quod motivo aliquo sufficienti viso fit evidens veritas: et simul etiam rationi *προληπτικως* constat, quod quaecumque in contrarium obii-ciantur, nequeunt eam destruere veritatem; quia si illud est, nequit non esse. Atqui fieri potest ut vulgari quoque modo videatur motivum huiusmodi veritatum, e. g. quod Deus existit, quod parentibus est obediendum, quod bona huius vitae non sunt finis hominis, quod Deo est credendum etc. ergo. *d)* Id tandem evincit necessitas eiusdem certitudinis. Nam primo, cuiuscumque homini necessaria est in non paucis certitudo; nequeunt autem omnes esse philosophi: natura ergo, sive Deus, qui in necessariis non deficit, vulgarem certitudinem hominibus suppeditavit. Deinde ea necessaria est ut possit esse certitudo philosophica. Philosophi enim

non nascuntur, sed fiunt; ut autem fiant, oportet ut ab aliqua re certa initium ducat reflexio philosophica: ea porro veritas certa, quae opus philosophicum praevertit, certa esse debet alia certitudine quam philosophica, h. e. certitudine vulgari: ergo.

Hoc posito, dicimus 2° spectata rei essentia eandem esse utramque certitudinem, et tantum differre quoad modum. Etenim in utraque est firmitas assensus: motiva utriusque sunt eadem, in ea nempe cognitione in qua conveniunt, etsi plura motiva scire possit philosophus; et in utraque motiva videntur. Atqui his continetur essentia certitudinis: ergo. Discrimen vero est in perfectiore notitia motivorum, et in gradibus certitudinis: porro haec essentiam rei non mutant; sed tantum secundum modum differentiam constituunt; potest enim eadem res esse plus minus perfecta. Itaque hae certitudines differunt secundum modum; differunt scilicet non quoad essentialia, sed quoad accidentalia.

DEMONSTRATIO III. PARTIS. Ordini rationis est maxime conveniens ut in aliqua scientifica tractatione ea prius constituentur, quae fundamentum sunt ceterorum, et sine quibus inepta esset tractatio ceterorum. Atqui ita se habet veritas existentiae certitudinis ad ceteras veritates de fontibus et criteriis eiusdem; ergo merito, h. e. rationabiliter, logicus de his disputaturus eam quaestionem primo loco pertractat. Sane quaestio de existentia praecedat naturaliter quaestiones ceteras tractandas, cum illa res, quae in tractationem venit, spectat ad ordinem realem; ea enim sublata perit obiectum omnis inquisitionis. Atqui talis est certitudo de qua modo instituimus quaestionem: ergo. Praeterea hoc est opus proprie philosophicum, reflectere nempe in ipsam certitudinem vulgarem, a qua philosophia proficiscitur, eamque tueri: id autem praestatur, cum generatim certitudinis existentia pro humano intellectu vindicatur; quod quidem modo aggressuri sumus.

THESIS III^a

I Scepticus, qui de omnibus dubitandum esse profiteatur, nulla quidem potest demonstratione profigari: II adeo tamen universalis dubitatio, sive ut factum sive ut doctrina spectetur, intrinsece repugnat; ut nulla opus sit demonstratione ad eius evincendam absurditatem.

DECLARATIO HISTORICA. Ex veteribus, qui certitudinem sustulerint, afferuntur academici, et sceptici. Academici cum Arcesila, qui novam academiam instituit, negabant esse quidquam quod sciri possit, nec illud quidem ipsum, quod Socrates sibi reliquisset (hoc est, hoc unum scio, me nihil scire), omniaque latere in occulto volebant. Cic. Acad. post. l. 1. cap. 12. Quare licet veri esse aliquid non negabant, percipi tamen posse negabant. Acad. prior. l. II. c. 23: quod et Sextus Empiricus tradit Hypotyposeon l. 1. c. 1. Propugnabat ergo Arcesilas ἀκαταληψίαν, seu impossibilitatem comprehensionis. Porro καταληψις, quod nomen in hac re Zeno Stoicorum parens invexit, quodque Cicero reddit comprehensio, non ea est comprehensio, qua absolutissima et adaequata cognitio rei significatur, sed tantundem est ac certa cognitio: liquet id ex eo, quod comprehensio haec habeatur a Cicerone synonyma perceptioni, Acad. prior. l. II. c. 6. et quod opponatur opinioni, minorque scientia exhibeatur ibid. c. 47.

Certitudinem ergo negabant haberi posse academici, ideoque contendebant adhibendam omnibus esse τὴν ἐποχὴν, id est assensionis retentionem (ibid. c. 18); scilicet cohibendum esse semper assensum, nihil affirmandum, nihil negandum. Cum vero Cicero qui in novae Academiae sententiam concedit, probabilitatem admisit, ac contenderit decreta novae Academiae non differre reapse a decretis Socratis et Platonis ibid. c. 24, hique certe probabilitatem saltem non negaverint, liquet assensum, quem cohibendum volebant academici, esse assensum certitudini rei, non probabilitati eiusdem.

Sceptici, Pyrrone duce, in eo tantum ab academicis differabant, quod veritatem percipi, seu comprehendi posse non negarent, negarent vero adhuc comprehensam esse, eamque proinde adhuc quaerere. Unde *σκεπτικοὶ* dicti sunt, *ζητητικοὶ*, *ἀπορητικοὶ*, h. e. *consideratores*, *quaritores*, *dubitatores*, Sextus Empiricus, l. c. c. 1. Verum quamvis prima fronte certitudo omnis sublata ab academicis, et scepticis, et universalis dubitatio inducta videatur, tamen si accuratius res perpendatur, limitibus quibusdam ea coarctata apparebit.

Sane 1° ab hac dubitatione subiectivae affectiones eximendae sunt, quod diserte pro scepticis testatur Sextus l. c. c. 7 et 11, et pro academicis Cicero non obscure innuit Acad. prior. l. II. c. 35. Hinc et de propria existentia non dubitasse eos colligi potest. 2° Ad prima et universalissima principia rationis quod spectat, vel saltem principium contradictionis, an in dubium fuerint vocata nunc constare certo non potest; licet enim sceptici quaecumque demonstrari non possunt, negarent hoc ipso esse certa, atque adeo omnem demonstrationem reiicientes, et de primis principiis viderentur dubitare; tamen cum semper versentur in veritatibus realibus, et potissimum sensibilibus, illasque dubias esse ostendant; et quae apparent, prout apparent, de iis ambigi non licere statuunt, quibusdam principiis adhibitis, quae ab iis absolute affirmantur; suspicari licet eos negasse quidem certitudinem circa rerum essentias, et eorum, quae extra nos sunt, realem existentiam, sed non negasse certitudinem saltem eius principii, sine quo nec probabilitas constare, nec inquisitio veritatis institui potest.

Sane Sextus l. c. c. 7. ita statuit: « scepticum dicimus dogma non ponere eo sensu, quo dogma nonnulli esse aiunt assensum ad rem aliquam dubiam et incertam earum, de quibus in scientiis quaeritur et ambigitur. Nulli enim rei incertae et controversae assentitur Pyrronicus. » An contrarium erat principium contradictionis?

Recentiores autem quidam ultra limites scepticorum progressi esse videntur. Et re quidem vera Huetius, vel auctor

anonymus operis *de infirmitate humani intellectus*, operis posthumi adscripti Huetio, editi anno 1722 gallico sermone (lege Muratori in eiusdem confutatione: Pirronismo confutato), negat naturaliter obtineri ab intellectu posse perfectam certitudinem, quae non nisi fide, aut beatifica visione haberi potest; atque *perfectae certitudinis* nomine eam intelligere videtur, quae sit huiusmodi, ut dubium omne, sive erroris formidinem a se excludat. De Lammenais autem certitudinem negat cuicumque individuae rationi; rationi tamen communi, sive universali eandem adscribit.

DEMONSTRATIO I. PARTIS. *Demonstratio* est syllogismus, qui ex certis praemissis conclusionem certam necessario colligit. Ut ergo demonstratio proprie fiat alicuius conclusionis, oportet ut praesto sint principia, eaque certa, ex quibus illa colligi possit, atque ut haec principia sint alia a conclusione colligenda; secus turpis haberetur petitio principii, nihilque demonstraretur. Ut autem adversus aliquem aliquid demonstraretur, oportet ea non assumere principia, quae ipse, ratione sententiae, quam defendit, donec falsa demonstraretur, negare potest, et debet. Itaque ut sceptico, qui de omnibus dubitandum esse profiteatur, demonstraretur absurditas universalis dubitationis, oporteret assumere quaedam principia certa, e quibus haec conclusio colligeretur: atqui assumere aliqua principia tanquam certa esset hic vera petitio principii; de hoc enim est quaestio, an sit aliquid certum, ideoque an ea quoque principia sint certa; et scepticus, qui de omnibus dubitat, negaret quoque certa esse illa principia; ergo nihil contra ipsum demonstrari potest. Neque adhibere licet demonstrationem *indirectam*; negat enim scepticus etiam principium contradictionis, ad quod provocandum esset.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Systema, cuius absurditas est immediate evidens, nulla indiget demonstratione ad eius absurditatem ostendendam: talis autem est scepticismus; manifesta enim continetur contradictione. Hanc ergo sufficit declarare, vel indirecte demonstrare, ut illius absurditas pateat. Haec autem declaratio, vel indirecta demonstratio non

proprie erga scepticum dirigitur, sed ad eos dirigitur, qui sceptici non sunt.

Itaque universalis dubitatio, spectata ut *factum*, esset ille status mentis, in quo quis intellectum exercens, de omnibus omnino dubitaret, atque adeo nullam poneret affirmationem, aut negationem, vel de sua existentia, vel de sua cogitatione; qui enim aliquid affirmat aut negat, quoad hoc (Th. I, p. 1) a statu dubii recedit. Haberetur igitur suspensio assensus quoad omnia, quae concipiuntur. Atqui huiusmodi universalis suspensio assensus est impossibilis. Nam cum assensus suspenditur, eo ipso potest iudicari, et, si reflexio adhibeatur, sponte mens iudicat tum quae percipiuntur esse incerta, tum se dubitare an vera sint. Et sane huc, ad factum quod spectat, redit scepticismus universalis, ut quis dicat se de omnibus dubitare, sive nihil sibi esse certum. Atqui hoc ipso scepticus aliquid affirmat; affirmans vero recedit a suspensione assensus, h. e. a dubitatione; ergo non habetur dubitatio universalis.

Dices hunc hominem suspendere assensionem, quin tamen ullum proferat iudicium. Verum haec suspensio vel dicitur necessaria, vel libera. Necessaria dici nequit, quia plura sunt per se immediate evidentialia, quae assensum extorquent: si libera est, determinatur ab aliquo iudicio, quo dicitur nihil esse certi; et ita cessat dubium quoad omnia: ergo.

Plura autem sunt, quae affirmari debent ab huiusmodi sceptico: nam qui dicit: *Ego dubito de omnibus*, affirmat dubitationem suam, et suam existentiam; qui dicit: *nihil esse certi*, affirmat discrimen inter certum et dubium, et se illud cognoscere; qui dicit: *se de omnibus dubitare, ne incidat in errorem*, affirmat discrimen inter errorem, et veritatem, et se illud cognoscere. Ergo universalis dubitatio est impossibilis.

Spectatus autem scepticismus ut *doctrina*, est systema ipsum theoretice propositum: *de omnibus est dubitandum*; atqui haec sententia contradictionem implicat. Etenim vel vera est, vel falsa: si vera est; ergo habetur una saltem ve-

ritas certa, de qua non est dubitandum: si falsa est; falsum est de omnibus esse dubitandum, ideoque aliquid est certum. Ergo sententia sceptica seipsam destruit, dum se ponit. Neque dicatur ipsam proponi posse veluti dubiam, ut aequivaleat huic: *forte dubitandum est de omnibus*; nam primo haec non est sententia sceptica: secundo idem argumentum redit, an verum sit, vel falsum forte dubitandum esse de omnibus.

Coroll. 1. Ergo quamvis sceptico demonstrari nequeat falsitas sui systematis; potest tamen ipse dedoceri hoc modo, si nimirum ad hoc adducatur, ut sentiat se reapse scepticum non esse; quod fit ostendendo ei ipsum aliquid certe admittere.

Coroll. 2. Ergo in ipsa natura facultatis intellectualis positum est, ut non possit de omnibus dubitare. Conferatur Romano *Scienza dell'uomo interiore v. II° logica c. 3°*.

Coroll. 3. Ergo scepticus universalis reapse nullus unquam exstitit: ratio est; quia hoc repugnat. Quaeseres proinde: quorsum ergo haec Thesis, quae adversarios impugnat, qui nec sunt, nec esse possunt? Respondeo: non eo spectare Thesim ut aliqui refellantur; sed ut ostendatur *universalem dubitationem repugnare*. Quia vero quidam visi sunt hanc universalem dubitationem verbis profiteri, contra hos veluti adversarios impugnatio dirigitur, ut species quaedam verae pugnae habeatur, qua philosophorum ingenia solent exerceri.

THESIS IV^a

Absurde postulatur, ut nihil ratio admittat nisi demonstratum; aliqua enim certa recipienda sunt a ratione citra quamcumque demonstrationem.

DEMONSTRATIO. Qui id postulat, hoc ipso dubitationem universalem inducit: atqui haec est absurda; ergo. Sane cum omnis demonstratio ab aliquo principio certo proficiscatur, et veritas demonstranda eatenus certa fiat, quatenus certa sunt principia, quibus demonstratur: si omnia demonstranda